

APPLICATION OF COLLAGE: COMPETENCES OF FUTURE TEACHERS

Gergana Mihaylova

Sofia University St. Kliment Ohridski, Faculty of Educational Studies and Arts, Bulgaria,
gerganammihailova@gmail.com

Abstract: This article is part of a broader research focused on the opportunities collage offers to students, future kindergarten teachers, in regard to formation of skills to work with a variety of materials and use various techniques when introducing art to children. Collage per se, is an artistic technique, and the word itself means “glue”, “stick to”. Hence, the artistic work, presented by collage, is a mix of glued components – paper, print materials, wood, cloth, etc. The end-result, a combination of all glued materials reflects the vision of the artist on a particular issue, placing it in a special context and presenting the reality by new symbolic images and meanings. The presented research analyses the new skills and creative attitudes formed in students as a result of usage of collage, and the way those skills can be imparted to children at pre-school age.

The methodology used includes different tools, such as desk-research, critical analysis, participatory observation and assessment, as well as quantitative methods, that all taken together allow for the better evaluation of students’ pedagogical abilities to use collage in their work with children. The obtained results present a valuable basis for offering guidance to educators on how to use collage as an instrument that enhances creativity and artistic skills of pre-school children.

Keywords: collage, mixed techniques, creativity, preschool age children, students - future teachers

ПРИЛОЖЕНИЕ НА КОЛАЖА: КОМПЕТЕНТНОСТИ НА СТУДЕНТИ – БЪДЕЩИ УЧИТЕЛИ

Гергана Михайлова- Недкова

СУ „Св Климент Охридски“ ,ФНОИ, България, gerganammihailova@gmail.com

Резюме: Настоящата публикация е част от научно изследване насочена към провокативните възможности на техниката на колажа, при обучението на студенти- бъдещи учители, за изграждане на уменията им за работа с разнообразни материи - смесени техники, изпробване, като част от обучението им и като съществена част от бъдещата им работа като учители на деца в предучилищна възраст. Чрез учебни задачи студентите бяха запознати с особеностите на техниката на колажа. Колаж е художествена техника, с френски произход и в превод на български означава лепя, залепвам. Създаденото произведение е направено от съвкупността и свързването, чрез залепване на компоненти, върху дадена повърхност на различни по вид материали – като хартия, вестници, печатни издания, дърво, плат и други. Това художествено произведение е единствено, създадено от комбинирането на всички материали, които нямат общ характер помежду си и отразяват виждането на художника, например в контекста на живописиста, като допълнение и нов изобразителен и символичен смисъл, в отражение на действителността. Целта на настоящото изследване е, да се проследят създадените умения у студентите, в следствие на обучаващи задачи, свързани с техниката на колажа и влиянието на конкретните им нагласи, като провокация за креативност, комбинативност и творческо мислене, което е предпоставка за успешно приложение с деца в предучилищна възраст.

Ключови думи: колаж, смесени техники, творчество, деца в предучилищна възраст, ученици - бъдещи учители

1. УВОД

Фокусът на настоящото проучване е върху техниката на колажа, като фрагмент от изобразителното изкуство, защото тя самата е създадена като провокация, като нещо ново, като част от модерното изкуство и продължава да събира последователи от различни направления художници. Тази техника се използва и от художници – илюстратори, особено в книгите за деца, с комбинирането на разнообразни изрезки, хартии в комбинация с живописни техники. До голяма степен това е и компонент от обучението в изобразителните дейности на децата от предучилищна възраст, в използването на смесени техники и съчетаването на дейностите рисуване и апликиране. По често апликирането е допълнено от дейността рисуване.

Апликацията притежава големи възможности за развиване на фантазията, въображението, творческите способности на детето ⁸ (Ангелова, 2019, с.58). Всичко това ни насочва към възможностите на техниката на колажа и нейното приложение, което е малко изследвано и очертава необходимостта от настоящото проучване.

2. ОСОБЕНОСТИ НА ТЕХНИКАТА НА КОЛАЖА. ВРЪЗКА СЪС СЪВРЕМЕННОТО ИЗКУСТВО И ПРИЛОЖЕНИЕТО МУ

Терминът „колаж“ , произнася се: [kə'la:ʒ] е заимстван от френски език, където е произведен от глагола „coller“ („да лепя“ или „да слепя“) и от съществителното „colle“ в превод „лепило“, което от своя страна идва от гръцкото „κόλλα“. Колажът е едновременно техника на визуалното изкуство и произведение на изкуството, създадено в тази техника. Конвенционално ново цяло е създадено чрез залепване на различни елементи върху основа, отгук и името (от френски coller, "лепило"). Има и колаж извън границите на визуалното изкуство в музиката, в литературата, в киното и др. ⁹

Колажът е съвкупност от наслагването на различни форми, като по този начин се създава ново произведение на изкуството, направено чрез залепване на нещата към повърхността. Това обикновено са различни печатни материали, изрезки от вестници, списания, хартии, текстил, канап, връв, дори предмети залепени върху хартия или картон, които имат свой самостоятелен характер и отразяват отношението на художника. Колажът понякога се нарича смесена техника, въпреки че този термин може да придобие значение отвъд колажа. Много по-подходящо е да се каже, че колажът е една от формите на смесени техники. Освен залепените различни материали към повърхността, за да се подчертае или акцентира дадено изображение, се използват живописни техники, като перо, гваш, темпера и др. ¹⁰

Терминът Papier collé е въведен от пионерите в колажа, или неговите създатели - Жорж Брак и Пабло Пикасо в началото на 20 век, когато колажът се превръща в отличителна част на съвременното изкуство. ¹¹

„Натюрморт с плетен стол“ (1912) на Пабло Пикасо, се счита за първият колаж: художникът залепва парче мушама върху платно. Според списание „An Other Magazine“ терминът „колаж“ е въведен от Пикасо и Жорж Брак. В статията се посочва, че това средство придобива популярност, като реакция от Първата световна война.

„Колажът позволява на художниците да играят с наличните материали – всичко от вестници, списания, до карти, билети, пропагандни материали, снимки, разкъсани и залепени отново, създавайки визуално-динамична смесица.“ ¹²

Приложението на колажа от съвременните художници също се състои в експериментирането, комбинирането и „играенето“ с изрезките от вестници, фотографии, отпечатани думи, дори ръждив метал или кално парче плат, те са чудесно средство за изразяване и предаване на информация, послание, което не може да се предаде със средствата на живописата, само с боя например. Възможностите за използване на колажа са безкрайни. Често чрез тази техника художниците оставят малки елементи от парчета, като не натрапващо са съобщение в общия контекст на произведението.

Колажът намира приложение в различни сфери на изобразителното изкуство. Като техника той често се използва от съвременните художници – илюстратори, при оформлението на детските книги. „Примерите са много, но тук ще посочим някои чуждестранни и български автори като: Ерик Карл, Михаела Михайлова, Евгения Николова, Капка Кънева и много други. От съществено значение при работата на художниците стои материалът. Това може да е боя, молив, комбинирането на техники, използването на колаж, изрязването на хартия и др. Оформлението на детските книги и илюстрациите в тях изпълнени с техниката на колажа, придават цветен колорит, пластичност, предизвикват и провокират въображението на децата“ ¹³ (Михайлова ,2019, с. 542).

⁸ Ангелова, Л.(2019). Динамика в развитието на изобразителните способности на децата от предучилищна и начална училищна възраст. УИ „Св Климент Охридски“, С., стр. 58, ISBN 978-954-07-4834-4

⁹ <https://de.wikipedia.org/wiki/Collage>

¹⁰ <https://www.thoughtco.com/art-history-definition-collage-183196>

¹¹ <https://www.thoughtco.com/art-history-definition-collage-183196>

¹² <https://artradarjournal.com/2015/04/17/what-is-collage-art-radar-explains/>

¹³ Михайлова Г. (2019) Влияние на колажа върху творческия подход на 7-8 годишните деца при създаване на илюстрация, KNOWLEDGE, Knowledge International journal, Vol.34.2, Kavala, Greece., 542, ISBN2545-4439, ISBN 1857-923X

3. ОРГАНИЗАЦИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО И МЕТОДОЛОГИЯ

Целта на настоящото изследване е свързана с решаването на следните изследователски задачи:

- ✓ Да се проведе теоретично проучване и критичен анализ на литературните източници по отношение на колажа.
- ✓ Да се апробират диагностични процедури за установяване компетентностите на студентите, чрез техниката на колажа.
- ✓ Да се направи количествен и качествен анализ на получените резултати.
- ✓ Да се направят конкретни изводи и препоръки относно приложението на усвоените знания и умения на студентите – бъдещи учители, в работата им с техниката на колажа, с деца от предучилищна възраст.

Методологията е базирана върху теоретично проучване, наблюдение за формиране компетентностите на студентите- бъдещи учители към техниката на колажа и приложението ѝ, както и на количествен и качествен анализ на данни.

Изследването се проведе в периода март – юни 2020 г. със студенти-бакалаври от специалност Предучилищна и начална училищна педагогика (ПНУП), втори курс, летен 4 семестър, в дисциплината „Приложни техники за творчество в детската градина – изобразителни“. Целта на учебната дисциплина е, да се овладеят знания и умения за материалите и техниките в дейностите рисуване, моделиране и апликиране в ситуацииите по изобразително изкуство в детската градина. Тя е пряко свързана с лекционния курс по “Педагогика на изобразителното изкуство в предучилищна възраст“. Този период съвпадна с усложнената епидемична обстановка в страната и света, заради пандемията с COVID 19 и преминаването от присъствена в неприсъствена, електронно дистанционна форма на обучение, на всички студенти и преподаватели в СУ „Св. Климент Охридски“. Тези обстоятелства наложиха трансформирането на очакваните резултати за реализиране от студентите по време на семестъра в дисциплината „Приложни техники за творчество в детската градина – изобразителни“ да следват логиката на присъственото обучение. Всяка седмица от месеца, се поставяше конкретна тема, в задание в **Moodle**, подкрепена с мултимедийни ресурси и с включена творческа задача, която студентите да изпълнят в рамките на съответната седмица и да изпратят в платформата. Общо 6 такива теми и задачи бяха реализирани в курса на обучение. Настоящото проучване е свързано с две от заданията в дисциплината и протече в два основни етапа. Първият беше насочен към запознаване на студентите със смесените техники на работа и с колажа като техника, чрез проект на тема по избор, а вторият с реализирането на творчески проект по произведение на изобразителното изкуство, със средствата на колажа и приложението му с деца от предучилищна възраст.

Първият етап от настоящото изследване беше насочен към обучаване на студентите – бъдещи учители от специалност ПНУП и се реализира в образователната платформа **Moodle**, както по-горе отбелязахме. **Moodle** разполага с многобройни възможности, които позволяват прилагането на всички учебни методи и дейности познати от традиционното обучение, в интернет пространството¹⁴(Данов, 2020, с. 94). При наложилото се трансформиране на присъствения курс в електронно дистанционен бяха взети предвид всички конструктивни съображения за осигуряването на качествен редизайн, обобщени от Алексиева (2016 с. 30-39)¹⁵

Очакваните резултати според учебната програма са студентите да умеят да прилагат в педагогическата си практика разнообразни материали и техники на изпълнение, в дейностите по изобразително изкуство и са във връзка с естеството им на работа в детската градина.

Като част от ресурсното осигуряване на курса, с допълнение на виртуалното синхронно преподаване, на студентите, бяха предоставени обучителни мултимедийни ресурси на тема: „Смесените техники в изобразителните дейности – рисуване и апликиране“, както и демонстрационни видео ресурси с конкретни практически насоки и приложения на колажа. За оценяването им на студентите беше поставено за задача реализирането на авторски проект на тема по избор, при съобразяване със следните параметри: изготвяне на проект по идея на студента; заимствана от познавателна поредица *Чуден свят* на издателство „Просвета; от интернет сайт (с конкретното му посочване); детска книга, друго. Акцент в реализирането на проекта да е възможността за приложение с деца от предучилищна възраст. Индивидуалните проекти бяха предадени от студентите, като артефакти в задание в **Moodle**, в съответен файл, с описание на проекта в Word или в PDF,

¹⁴ Данов Д., (2016). Педагогика на медийната комуникация, УИ „Св Климент Охридски“, С., стр.94, ISBN 978-954-07-4119-2

¹⁵ Алексиева, Л. (2016). Приложение на международния стандарт за качество на електронното обучение „EPPROBATE“ в дизайн на електронен университетски курс, Списание на Софийския университет за образователни изследвания, брой:2, 2016, стр.:30-39, ISSN (online):1314-8753

с приложена снимка на проекта, допълнителна информация, както и данни за съответния студент. Задачата се реализира от 70 студента от общо 82-ма или 82,35 % от всички записани в курса студенти. От тях 12% не реализираха задачата според изискванията и направиха обикновена апликация, без да използват смесена техника и техниката на колажа, 30% от студентите до известна степен направиха колажи, които копират дословно дадените образци, без допълнителни елементи, без проява на оригиналност и творчество, а 68% от тях отлично изпълниха творческата задача, с оригинални колажи, имаше и такива, които бяха заимствали идеята от даден интернет сайт или от познавателните книжки, но бяха развили съответната идея и умело бяха приложили усвоените знания и умения за техниката на колажа и за смесените техники. Тези резултати дават основание да заключим, че обучителната творческа задача, даде положителен резултат за способностите и компетентностите на студентите, за успешно приложение на колажа, но ни даде и насоки за развитието им в следващите теми в изучаваната от тях дисциплина.

Вторият етап от изследването премина в изпълнението на следната образователно-творческа задача на студентите – бъдещи учители. Тя също бе реализирана в платформата *Moodle* с тема: „Проект за колаж по произведение на изобразителното изкуство“.

Тук ще направим следното уточнение, че в голяма степен съображенията ни за съответната творческа задача във втория етап от изследването е в логическа зависимост с лекционния курс на обучение по „Педагогика на изобразителното изкуство в предучилищна възраст“, където студентите аналогично реализираха съответни седмични задания и образователни задачи, базирани на електронни ресурси и теоретични източници. Една от тези задачи беше насочена към изготвянето на електронно порт фолио в мултимедийна презентация за художник по избор, с включени биографични данни за художника, творчество и интересни факти от живота му или свързани с произведенията му. Всичко това би дало възможност на студентите лесно да изготвят настоящата задача, която е и обект на нашето изследване.

Друго уточнение имащо връзка с настоящото изследване е насочено и към изясняване какво е произведение на изкуството? Според Л. Ангелова (Ангелова, 2014, с.9-10) произведението на изкуството е продукт на художественото творчество в единство с духовната и практическа дейност на човека, което се възприема, чрез помощта на сетивата (зрение, слух, осезание) и е създадено от определен материал, в живописата това са боите, в скулптурата и архитектурата – камъкът и др.¹⁶ В произведенията на изкуството художникът изразява не само човешките чувства и характери, но и духовния свят изразена от индивидуалното му съзнание, което е в съзвучие с обществената психология на духовния свят на обществото, което от своя страна цени произведенията на изкуството, получава обществено признание, съхраняват се и са едно от важните средства за възпитание¹⁷ (Ангелова, 2014, с.14-15). Фокусът на параметрите за изпълнение от страна на студентите се състоеше на първо място в избор на художник и на картина, която да се интерпретира със средствата техниката на колажа, да е достъпна и приложима от деца в предучилищна възраст, което предполага в композиционен план, да е с малък брой обекти или фигури, познати и близки, част от заобикалящата детето действителност и да е с подходящи цветови комбинации и нюанси. Допълнително бяха дадени насоки на студентите, при съответният избор на художник, че това може да е класически тип картина на световен или български такъв или абстрактна и като пример беше посочен Пабло Пикасо, като един от създателите на техниката на колажа, но с уточнението, да използват не колажираните картини, а например графичните такива или друг тип - графична негова рисунка, на животно или друго и така да реализират задачата. Целенасочено не бяха дадени визуални примери, за да

се предостави възможност студентите да проявят творческия си потенциал и заложби. Други важни уточнения в задачата се състояха в избора на материали, който да включва комбинации от изрезки от списания, брошури, напечатан текст, ръчно написан, кариран лист, цветни картони, плат, копчета, прежда – всичко което имат на разположение, които да допълват или подчертават съответното изображение с графични и живописни техники. Както и в предходната задача, студентите трябваше да качат своите проекти към заданието в *Moodle*, чрез файл в Word или в PDF, като е посочен избраният художник, име на картината и изработения колаж. На базата на всичко това бяха изведени изследователските критерии и показатели за оценка компетентностите на студентите свързани с изпълнение на колаж и приложението му с деца от предучилищна възраст.

¹⁶ Ангелова, Л.,Пл. Легкоступ (2014) Теория и методика на изобразителното изкуство, Издателство Просвета, С.,стр.9-10, ISBN 978-954-01-3039-2

¹⁷ Пак там. с.14-15

3.1. Изследователски критерии и показатели

За оценяване компетентността на студентите при усвояване и прилагане на уменията им за работа с колажа в таблицата са дадени четирите скали за оценка, а съответните критерии са създадени, за да дадат обобщена представа за съдържанието на изработените колажи.

Таблица 1: Критерии и показатели за изпълнение на колажа от студенти – бъдещи учители

Критерии за компетентността на усвоени умения за приложение техниката на колажа от студенти – бъдещи учители	Степен на изпълнение на колажите			
	Много висока	Висока	Средна	Ниска
Избор на художник и картина, която да е подходяща за репродуциране с техниката на колажа	64,62%	21,54%	10,77%	3,08%
	0,65	0,22	0,11	0,03
Избор на художник и картина, която да е подходяща за репродуциране с техниката на колажа от деца в предучилищна възраст	64,62%	21,54%	10,77%	3,08%
	0,65	0,22	0,11	0,03
Избор на материали и техники на работа, характерни за колажа	60%	24,62%	7,69%	7,69%
	0,60	0,25	0,08	0,08
Начин на изграждане на колажа, чрез комбинация от материи, цветове и др.	60%	24,64%	7,69%	7,69%
	0,60	0,25	0,08	0,08
Оригиналност и креативност	66,92%	19,23%	7,69%	6,15%
	0,67	0,19	0,08	0,06

За анализ на данните от резултатите на компетентността на усвоените умения за работа с техниката на колажа от студентите, могат да се проследят и измерят с формулата на поляритетния метод от проективната методика

$$K = \frac{a(+1) + b(0,5) + c(-1) + d(-1)}{N}$$

Където N е броя на участвалите студенти в изследването,

a – броя на студентите с много висока степен на усвояване техниката на колажа

b – броя на студентите с висока степен на усвояване техниката на колажа

c – броя на студентите с средна степен на усвояване техниката на колажа

d – броя на студентите с ниска степен на усвояване техниката на колажа

K е средният числов коефициент изразен в четиристепенна скала: *ниска, средна, висока, много висока*

K= 1 – 0,5 – много висока степен на усвояване – *оригинално-творческо виждане и изпълнение с характерното за техниката на колажа*

K= 0,5 – 0,31 – висока степен на усвояване – *репродуктивно изпълнение с характерното за техниката на колажа*

K= 0,3 – 0,11 – средна степен на усвояване – *частично изпълнение с характерното за техниката на колажа*

K < 0,1 – ниска степен на усвояване – *несъответствие при изпълнение с характерното за техниката на колажа*

Скалите за оценка на колажите на студентите са базисна основа за проследяване компетентността и степента на усвояване конкретната техника на колажа и дават ясна картина за нивото на подготовка на студентите – бъдещи учители.

3.2. Анализ на резултати от изследването

Обучителната задача „Проект за колаж по произведение на изобразителното изкуство“ изпълниха 65 души от общо 82-ма или 79,27% от всички записани в курса студенти. 20,73 % от записаните в курса студенти не изпълниха поставената задача.

По отношение на **първия критерий** „Избор на художник и картина, която да е подходяща за репродуциране с техниката на колажа“ – 65% от студентите са се ориентирали отлично при избора на художник и картина, която да се реализира с техниката на колажа. 22% от студентите са избрали съответен художник и картина, но не са я съобразили съвсем с техниката на колажа. 11% са използвали малка част от техниката на колажа при реализирането на задачата и 3% не са изпълнили този критерий. Тук трябва да отбележим и това, че

изборът на художник - световно известни са предпочели от 55% от студентите. Един от тези примери е Винсент Ван Гог, който в много голяма степен е предпочитан от студентите. Други избрани от тях са: Клод Моне, Анри Матис, Фрида Кало, Анди Уорхол и др. На **Фигура 1** се вижда избора на художник и картина направени от студента на Винсент Ван Гог „Слънчогледи“ интерпретацията на картината с техниката на колажа. **Фигура 2** отразява избора на художник – Анри Матис „Портрет на Л.Н. Делакроа“ и направения от студента колаж с комбинирането на вестник, прежда и флумастер. Останалите 45% са направили избора си с български художници, като предпочитанията им в относително голям процент са насочени към съвременни такива, а не към класическите примери. От тях изборът е на Владимир Димитров – Майстора и Златьо Бояджиев. На **Фигура 3** студента е избрал портрет на Владимир Димитров – Майстора „Българка“ и интересната комбинация от разнообразни материали при направата на колажа, а **Фигура 4** избора е на съвременна млада художничка Мариана Калъчева¹⁸. Това е малка част от реализираните от студентите колажи и избора на художник и картина. Данните от тези резултати ни дават основание да направим следните изводи: В значително голяма степен студентите (55%) са предпочели за изпълнение на проектите си световно известни художници. При разговор за изборът им, стана ясно, че той е направен произволно, че съответните произведения са били широко достъпни (в периода на пандемията, голяма част от световните галерии и музеи бяха предоставили за безвъзмездно ползване в интернет), тяхното виждане е, че могат да се изпълнят с техниките на колажа от деца. Другата част от тях, които са предпочели български художници са избрала съвременни, не толкова популярни и водещото при изборът е било, не толкова дадения художник, колкото картината, която да направят с техниката на колажа и да е в изпълнение на поставените параметри в нея. Както се вижда в таблицата (**Таблица 1 Критерии и показатели за приложение на колажа от студенти – бъдещи учители**) при **вторият критерий** „Избор на художник и картина, която да е подходяща за репродуциране с техниката на колажа от деца в предучилищна възраст“ повтаря в процентно отношение резултатите от първия критерий. 65% от студентите са съобразили избора си на художник и картина, която да се изпълни с техниката на колажа от деца в предучилищна възраст; 22% не са съобразили съвсем своя избор; 11% в много малка степен са направили това, а 3% не са го направили. **Третият критерий** „Избор на материали и техники на работа, характерни за колажа“ показват, че 60% от студентите са ги използвали и приложили в колажите си, което е показателно за усвоените знания и придобити умения по време на обучението в дисциплината „Приложни техники за творчество в детската градина – изобразителни“. 25% в голяма степен са използвали подходящи материали и техники, които са характерни за колажа; 8% са използвали част от тях и 8% не са приложили нищо от тях. **Четвъртият критерий** „Начин на изграждане на колажа, чрез комбинация от материи, цветове и др.“ в процентно отношение е повторение на предходния критерий. Анализът на резултатите аналогично следва логиката на предходния – 60% от студентите са изработили своите колажи с подходящ избор на материали и техника, умело комбиниране, съчетаване на цветове, материали и подходящи техники на работа; 25% в голяма степен са изпълнили изискуемото; 8% в много малка част от тях и 8% не са изпълнили този критерий. Акцент в изследването ни е последният **пети критерий** „Оригиналност и креативност“. Тук трябва да обърнем сериозно внимание върху това, в какво се изразява оригиналността и креативността при оценяването на колажите. Общото схващане за креативността, е свързано с творчеството. Етимологията на думата идва от английски език *creativity* [kri:'eitiv], която в превод на български език означава *творчество*, от своя страна английската дума *creativity* произлиза от латинския термин *creare* – в превод „съзидателен“¹⁹. Разбирането ни за оригиналност и креативност в най-общии линии се състои в нещо ново, иновативно, неконвенционално, извън стандартното, прилагане на традиционно, лично отношение, опит, в комбинация с ново и различно, в съчетание с усвоено, и приложено в изцяло ново виждане за даденото. До голяма степен нашето виждане за креативността се покрива със становището на Данов Д.(2020, с. 91), според когото - креативността се изразява в „израз на способността за освобождаване от рамките на даденото и общоприетото – е и начин за пълноценно използване на въображението, възможност за новаторско търсене и намиране на нови решения, неприлагани до момента“²⁰. Фокусът в това изследване е именно върху показателя „Оригиналност и креативност“, както се вижда от Фигурите 1,2,3 и 4²¹ студентите са проявили креативност и оригиналност при реализирането на колажите именно, чрез интерпретирането на даденото художествено произведение на изобразителното изкуство, чрез комбинацията на разнообразни материали, форми и цветови съчетания.

¹⁸ <https://kalacheva.com/>

¹⁹ <https://en.wikipedia.org/wiki/Creativity>

²⁰ Данов Д. (2020) Дигитализация и образование: иновативност, креативност, интеркултурност, издателство на СУ „Св. Кл. Охридски“, С., стр.91, ISBN 984-07-9004-0

²¹ Обозначените фигури, освен с цифра съдържат и букви от имената на съответния студент.

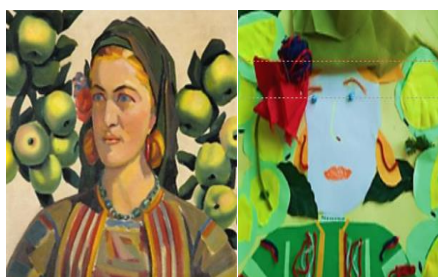
Приложили са знанията и уменията свързани със специфичните особености на техниката на колажа, което се потвърждава и от получените данни. 67% от студентите са проявили оригиналност и креативност; 19% в голяма степен са отразили това в колажите си; в малка степен 8% от тях са го направили и 6% не са проявили тези умения. Именно чрез „играта“, както по-горе отбелязахме, с различните видове материали, като вестници, хартии, платове, прежда и др. са провокирали оригинални решения за изпълнение на всеки един от направените от тях колажи и това ясно се вижда от посочените примери. „Играенето“ с тези материали, дава възможност за създаване, за иновативност и за развитие на фантазията и творческите заложби.

Фиг1СН

Фиг2ГД

Фиг3ЕУ

Фиг4ДД

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Провокативните възможности на техниката на колажа успяха до голяма степен да въздействат на студентите – бъдещи учители, които отразиха получените знания, развити специфични умения, техники и компетентности свързани с него, в реализирането на “Проект за колаж по произведение на изобразителното изкуство” с креативни и нестандартни решения, в голяма степен съобразени с приложението му от деца в предучилищна възраст. Считаме, че ако студентите имаха възможност за реални наблюдения в детската градина, за натрупване на практически опит, това значително щеше да окаже динамика при резултатите от изследването. Да се обогатят в методически план знанията за различен тип художници, картини, произведения на изкуството световни и български, класически и съвременни, чрез разнообразни проекти, използване и чрез изпробване, експериментиране, “игра” с разнообразни материи. До момента няма достатъчно проведени изследвания, как децата възприемат колажа, какво въздействие оказва върху креативните им умения и отношение на интерпретиране на действителността, чрез колаж. Което е отправна точка за бъдещо проучване и анализ.

ДОПЪЛНИТЕЛНА ИНФОРМАЦИЯ Това изследване е част от проект на СУ „Св.Климент Охридски“, по програма „Млади учени и постдокторанти“, РФ22-753/01.04.2020

ЛИТЕРАТУРА

- Ангелова, Л. (2019). Динамика в развитието на изобразителните способности на децата от предучилищна и начална училищна възраст. УИ „Св Климент Охридски“, С., стр.58, ISBN 978-954-07-4834-4
- Ангелова, Л., & Легкоступ, Пл. (2014). Теория и методика на изобразителното изкуство, Издателство Просвета, С., стр. 9-10, 14-15, ISBN 978-954-01-3039-2
- Алексиева, Л. (2016). Приложение на международния стандарт за качество на електронното обучение „ЕРРОВАТЕ“ в дизайна на електронен университетски курс, Списание на Софийския университет за образователни изследвания, брой:2, 2016, стр.:30-39, ISSN (online):1314-8753

- Данов, Д. (2016). Педагогика на медийната комуникация, Издателство на СУ, С., стр.94, ISBN 978-954-07-4119-2
- Данов, Д. (2020). Дигитализация и образование: иновативност, креативност, интеркултурност, издателство на СУ „Св. Кл.Охридски“, С., стр.91, ISBN 984-07-9004-0
- Михайлова, Г. (2019). Влияние на колажа върху творческия подход на 7-8 годишните деца при създаване на илюстрация, KNOWLEDGE, Knowledge International journal, Vol.34.2, Kavala, Greece, стр. 542, ISBN2545-4439 , ISBN 1857-923X
- <https://de.wikipedia.org/wiki/Collage>
- <https://en.wikipedia.org/wiki/Creativity>
- <https://www.thoughtco.com/art-history-definition-collage-183196>
- <https://www.thoughtco.com/art-history-definition-collage-183196>
- <https://artradarjournal.com/2015/04/17/what-is-collage-art-radar-explains/>